

polgáronként kezelték egészen 1990-ig, a „rendszerátalakításig.”

A kötetet, az „Adalékok a katonai ellenállási mozgalom történetéhez” című tanulmány zárja, mely a különböző katonai ellenállási szerveződések, mozgalmak tevékenységét ismerteti. Ezek, bár nem vezettek el egy Németországgal szembeni sikeres szembeforduláshoz, de ténykedésük jelentősége így is számottevő volt: százak életének megmentése mellett nagy értékű nemzeti vagyont sikerült átmenteniük az újjáépítés számára.

Szakály Sándor most közzétett tanulmányai jelentősen hozzájárulhatnak a XX. század átpolitizált, úgynevezett „kényes kérdéseinek” valóságosabb és realiztikusabb megismeréséhez, egy valósabb történeti tudat kialakulásához. Ilyen tekintetben ez az új kiadvány is szervesen illeszthető a szerző korábbi kötetéhez, és a recenzens véleménye szerint nagy érdeklődést vált majd ki mind a szakmai, mind pedig a szélesebb érdeklődő olvasóközönség soraiban.

Okvát Imre

M. SZABÓ MIKLÓS

A ZRÍNYI MIKLÓS KATONAI AKADÉMIA TÖRTÉNETE, 1955-1960

(Zrínyi Kiadó, Budapest, 2007. 251 o.)

Virágzik a kutatási és publikációs kedv, az elméleti érdeklődés a magyar katonai felsőoktatás és reformja iránt, amely egyre nagyobb teret kap a könyvkiadásban és szakfolyóiratokban. A közelmúltban megjelent mű szerzőjének neve nem ismeretlen e folyóirat rendszeres olvasói előtt, hiszen figyelemre méltó hadtörténeti tanulmányai több mint negyed százada jelenek meg hasábjain. A magyar katonai felsőoktatás intézménye 1955 és 1960 közötti történetét tárgyaló legújabb könyvének közreadását a jeles hadtörténész jól időzítette. Műve szervesen illeszkedett a Magyar Tudomány 2007. évi Ünnepeinek központi témájába, melynek gondolköre magába foglalta a tudomány és az oktatás, a tudomány és a közgondolkodás teljes kérdéskörét, a közoktatástól a felsőoktatáson át a kutatóintézetek oktatói szerepéig. A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története 1955–1960 című munka eredeti értékkel járult hozzá a hadtudomány és a katonai oktatás intézményei kérdésköre elmúlt félszázados, bonyolult történetjének feltáráshoz. Ráadásul azt sem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy ez a gazdag kútfőket feltáró és feldolgozó alkotás, a hadtudomány iskolája fejlődéstörténetében jelentős bicentenáriumi évfordulón került közreadásra a Zrínyi Kiadó gondozásában. Két évszázada kezdte kidolgozni az 1807. évi országgyűlés által a „Nemzeti Katonai Akadé-

miának elrendelésére kiküldött Deputáció” azt a törvényjavaslatot, amely alapján megszületett az 1808:VII. törvénycikk a Katonai Ludovika Akadémia megalapításáról.

Közismert, hogy a magyar katonai felsőoktatás 1947 és 1991 közötti nehéz, vajúdo, fordulatokban, tragédiákban bővelkedő története, fejlődéstörténete szerves része huszadik századi hadtörténetünk viharos folyamatának. A múlt század második felében a magyar katonai felsőoktatás az állandóan változó társadalmi és politikai, gazdasági és kulturális, tudományos és hadügyi közegben alakult, formálódott olyanná, ahogyan ma előttünk áll: sokfelől, sokféle ok miatt hol elismertté, hol sokszor kritizálttá, de alapvető funkcióját a jövő, az ország építése és védelme szolgálatában lényegében mindvégig teljesítővé.

Szabó Miklós több mint három évtizedes kiemelkedő tudományos kutatói tevékenysége mindenképp a második világháború hadügyi változásai, a magyar katonai részvétel, a magyarországi hadműveletek, a magyar királyi honvéd Légierő története és háborús alkalmazása feltárással, feldolgozásával vált ismertté és elismertté a hadtudomány, a hadtörténelem mértékadó hazai és nemzetközi körei előtt. Katonatudósi hírnevéhez azonban jelentősen hozzájárult az a tény is, hogy a magyar katonai felsőoktatás történetének is egyik legkiválóbb kutatója. A hazai katonai felsőoktatás

feltárásával és feldolgozásával kapcsolatos tudományos eredményeit magyar és angol nyelvű monográfiában (A magyar katonai felsőoktatás története 1947–1956. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2004.; The History of the Hungarian Military Higher Education 1947–1956. Columbia University Press, New York, 2006.), valamint a hazai és külföldi szakfolyóiratokban közreadott tanulmányokban jelentette meg.

Szabó Miklós igazi tudományos produktumként foglalta össze kutatásait. Könyve egész színvonalát, személyes munkájának háttere alapozta meg. Harmincötéves katonai felsőoktatási (hadtörténeti) tanári, 1991-től a Zrínyi Miklós Katona Akadémia parancsnoki, majd 1996-tól a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem rektori tapasztalatait felhasználva végezte kutatásait, amelyek során reális történelmi kép kialakítására törekedett. Szabó Miklós több mint másfél évtizeden át volt a magyar felsőoktatás, a hazai és az európai (NATO) katonai felsőoktatás egyik megbecsült képviselője. Vezető szerepet játszott az elmúlt 17 esztendőben a magyar katonai felsőoktatás megújításában, a nemzetközi viszonylatban is egyedülálló, az elmúlt években a hazai felsőoktatási tanintézetek rangsorában az elsők közé emelkedett Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem létrehozásában. Rektori működése alatt az előd katonai tanintézetek legjobb hagyományaiból és történelmi tanulásaiból merítve, ugyanakkor korunk állandó oktatói és kutatói kihívásainak megfelelő válaszokat keresve vált az egyetem, korszerű európai felsőoktatási intézményként, a hazai hadtudományi kutatások központjává és a magyar és európai egyetemek, akadémiák megbecsült tagjává.

Könyve segít abban, hogy megértsük egy rövid időszak hazai történetét, és hadtörténetét. Szabó Miklós könyve polémikus, vitázó mű. Plasztikus életképeket rajzol a katonai akadémia mindennapjairól. Érzékelteti a sokszínű, de drámai folyamatokat és erőfeszítéseket, a hiányosságokat, a félmegoldásokat és a szakmai alulteljesítéseket, ám emellett tényekkel és objektív elemzésekkel mutatja be a ma számára is az értékmegőrző és -közvetítő elemeket.

A szerző érdeme a magyar katonai felsőoktatás 1945 utáni rövid szakaszának gazdag források alapján való úttörő jellegű feldolgozása. A szemléletes ábrázolási módhoz felhasználta HM Hadtörténeti Múzeum és a Zrí-

nyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem fotóarchívumából származó képeket. Kutatta, feltárta és feldolgozta a HM Hadtörténelmi Levéltár gyűjteményeiből a 1945 utáni (korábban szocialista kornak nevezett) időszak nagy levéltári testét alkotó, a magyar demokratikus hadsereg, és a Magyar Néphadsereg VIII–XIII. fondőcsoportba sorolt iratait. Különösen sokat merített az országos katonai hatóságok, a Honvédelmi Minisztérium (VIII.) és a katonai tanintézetek, mindenek előtt a Honvéd Akadémia és a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia iratanyagaiból (XII.).

A szerző karakteres szakmai tevékenysége egyértelműen meghatározta könyve szerkezetét és mondanivalójának logikáját. Nyolc bátor és elkötelezett fejezetet írt az 1955 és 1960 közötti politikai rendszer katonai akadémiai modelljéről, kívánatos és nemkívánatos elemeiről.

„A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia létrejöttét és tevékenységét befolyásoló kül-, illetve belpolitikai viszonyok (1955–1960)” című első fejezetben a közreadott történeti, hadtörténeti és hadsereg-történeti munkák elemzései és saját kutatási eredményei alapján vázolja fel ennek az igen bonyolult és drámai időszaknak a történetét. Az öt és fél év krónikája áttekinti a nemzetközi és hazai politikai, katonai, gazdasági és más események leglényegesebb jellemzőit. Bemutatja a közismert magyar politikai és katonai személyiségek szerepét, cselekedeteit és hatását, fő hangsúlyt helyezve az 1956. évi forradalomra és szabadságharcra, a szovjet invázióra, a Kádár János vezette új hatalmi rendszer létrejöttére, a kegyetlen megtorlásokra és a Magyar Néphadsereg hangulatának alakulására.

A fejezet zárógondolataként idézi neves történészünk e tragikus évekre vonatkozó találó megállapítását: „Előre sejthető bukása ellenére a magyar forradalom vízvonalstónak bizonyult az ország második világháború utáni történetében. A magyarokat reálisabb önszemléletre és arra tanította meg, hogy függetlenségi harcukban nem számíthatnak hatékony külső támogatásra. A Szovjetuniót pedig arra, hogy a magyarokat nem lehet büntetlenül saját népükhöz hasonló alávettségben tartani. E kölcsönös felismerés, s a Kádár János erre alapuló, megfontolt pragmatizmusának eredményeként alakult ki idővel az a sokak által »magyar modellnek« nevezett politika, amely a Szovjetunió nagyhatalmi érdekeinek és a pártállamiság alapjainak veszé-

lyezettése nélkül teremtett olyan viszonyokat, amelyek a magyarok közül ugyan csak kevesen szerettek, de lehetséges optimusként szinte mindenki elfogadott. Ebben az értelemben az 1956-os forradalom és szabadságharc nem bukott el, hanem a Rákóczi-szabadságharchoz és az 1848–1849-hez hasonlóan a kompromisszumkötés feltételeit javította.” (Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században. Budapest, 2001. 397. o.)

A könyv második, terjedelmesebb fejezetében – „A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia létrejöttét és tevékenységét befolyásoló magyar néphadseregi viszonyok (1955–1960)” – a szerző azokat a rendkívüli körülményeket és korviszonyokat elemzi és mutatja be, amelyek ebben a rendkívüli időszakban meghatározták a néphadsereg fejlődéstörténetének kiképzési, fegyverzeti, szervezési, fegyelmi, erkölcsi és vezetési nehézségeit, akadályait, hiányosságait és buktatóit. Egyszóval azt a drámát és tragédiát, melyet a Magyar Néphadsereg és tisztikara átélt, amely nem kis hatással volt a katonai akadémia létrejöttére és első éveire. Értékeli első tiszti törvényt, érdekes adatokat közöl a nehéz anyagi körülmények között élő hivatásos állomány illetményének alakulásáról és rendezési kísérleteiről. Bemutatja a Minisztertanács 1955. és 1956. évi határozatait a néphadsereg hús-, illetve tizenötezer fős létszámcsoökkentéséről és következményeit. Foglalkozik azzal a döntéssel, amely 1956 júniusában az alap- és felsőfokú tisztképzés, a katonai akadémiák és tiszti iskolák átszervezését rendelte el. A Magyar Néphadsereg sor- és hivatásos állományában eluralkodott létbizonytalanságnak, elégedetlenségnek és a rohamos politikai hangulatromlásnak egyenes következménye volt a hadsereg magatartása a forradalom és szabadságharc alatt. A szerző ebben a fejezetben részletesen megvizsgálja és felvázolja a katonai felső vezetés, a különböző katonai szervezetek, tanintézetek, seregtestek és alakulatok 1956 októberi–novemberi szerepét. Adatokban gazdag képet kapunk az átalakult új minisztériumi vezetés erőfeszítéseiről, hogy a tisztikar írja alá a Tiszti Nyilatkozatot és vállaljon szolgálatot a honvéd karkahatalom egységeiben. A levéltári források segítségével hitelesen követhetjük a HM ténykedését és elgondolásait, törekvését és terveit az 1957., 1958., 1959. és 1960. esztendőben az új Magyar Néphadsereg haderő- és fegyvernemei, magasabbegységei és alakulatai megre-

remtésére, a különböző hadrendek kialakítására, létszám- és haditechnikai fejlesztésére, a kapcsolatok rendezésére a Szovjetunióval és a Magyarországon állomásozó szovjet csapatokkal. Plasztikus képet kapunk a tábournoki és tisztikar minden rétegének katonai és általános műveltségéről, katonai és polgári iskolai végzettségéről, bemutatva azt is, hogy milyen szükségletei lettek volna a hadseregnek.

A szerző munkája III. fejezetének a következő, lényegre utaló címet adta: „A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia megalakulása és első másfél éve (1955 március – 1956 október)”. Ez a fejezet tárgyalja – szemléletes módon, az akadémia sorsát meghatározó két fontos HM-parancs faksimile közreadásával – és eddig feltáratlan források feldolgozásával a felsőfokú katonai tanintézet új minőséget jelző kezdeti időszaka mintegy 20 hónapjának történetét. Találó adatok és számok elemzésével mutatja be, hogy az 1955. március 14-i 15. számú HM-parancs, amely március hó 15-től a Honvéd Akadémiának a „Zrínyi Miklós Katonai Akadémia” megnevezést adott, milyen szocialista katonai felsőoktatási modell megvalósítására törekedett, hogy minél magasabb színvonalon lássa el a néphadsereget megfelelően képzett parancsnokokkal, katonai vezetőkkel. Mátékóvics Endre vezérőrnagy, parancsnok irányításával az akadémia fakultásainak és tanszékeinek, az oktatóknak nem kis erőfeszítésébe és munkájába került a Minisztertanács 1955. május 25-i határozatának végrehajtása, mely szerint 1955 ősztől az akadémiára felvett tiszteknek 50 százaléka rendelkezzen érettségivel, vagy annak megfelelő általános műveltséggel. Ezt tükrözik a 3 éves akadémiai képzésre az 1955–56-os tanévre meghirdetett felvételi pályázat követelményei: rendfokozatra való tekintet nélkül olyan egészséges tisztet vártak, akik megfelelő katonai előképzettséggel, 2 éves csapatgyakorlattal, legalább századparancsnokként (helyettesként) szolgáltak, megfelelő minősítéssel és középiskolai, de legalább általános iskolai végzettséggel, vagy jó szellemi képességekkel rendelkeztek. Részletes képet kapunk arról, hogy 1955 őszen milyen tárgyakból állt a felvételi vizsga és hogy a 147 jelentkezőből 105 (40 lövész, 14 páncélos, 14 repülő, 13 műszaki, 15 híradó, 9 hadtápos) tiszt felelt meg. Az akadémia működéséhez szükséges békeállomány-táblát 1955. augusztus 27-én hagyták jóvá: a 400 fős rendszeresített állomány 311

tiszti, 40 továbbszolgáló és 3 sortiszthelyettesi és 46 honvédi helyből állt. A tiszti állomány rendfokozati megoszlás szerint a következő lehetett: 1 altábornagy, 3 vezérőrnagy, 35 ezredes, 136 alezredes, 114 őrnagy, 20 százados, 1 főhadnagy, 2 hadnagy. A továbbiakban érdekes képet kaphatunk az akadémia nehéz hétköznapjairól, az előrelépésekről és a megtorpanásokról, a különböző létszámalakulásokról és a szervezetek változásairól, a vizsgák eredményeiről és a hallgatókról, akik közül az akadémia elvégzése után számosan a hadsereg különböző vezető beosztásaiba kerültek (ezeket találó rövidséggel jelzi a szerző). Megismerhetjük az akadémia személyi állománya 1956. októberi hangulatának jellemzőit és, mintegy a fejezet zárásaként, a HM 0460. számú, 1956. októberi, dátum nélküli, tragikus és végre nem hajtott parancsot is láthatjuk, amelyben az 1956. szeptember 22-én akadémia-parancsnoknak kinevezett Márton András ezredes eredményes munkája alapján vezérőrnaggyá kívánták kinevezni.

„A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia történetének legtragikusabb időszaka (1956. október 23 – 1957. április 7.)” című negyedik fejezet oldalain a szerző időrendben mutatja be Márton András ezredes, a tanintézet parancsnoka, vezetői, oktatói és hallgatói sorsának és hangulatának drámai, mondhatni tragikus alakulását, a forradalom és szabadságharc napjaiban, majd a további hónapokban. A szerző naponkénti krónikában vázolja fel a bonyolult és ellentmondásos történeteket, a hangulat, a politikai vélemények, a sokszínű katonai tevékenység alakulását, változásait, az akadémia és más objektumok védelmét, biztosítását, az egyre kapkodóbb, zűrzavaros utasításokat alegységek kirendelésére a város különböző pontjaira, együttműködési törekvéseket a fegyveres csoportokkal, az akadémia szovjet megszállásának szomorú eseményét. Olvashatunk a személyi állomány nem kis részének leszereléséről és a Tiszti Nyilatkozat aláírásáról, Márton András ezredes felmentéséről és Borbás Máté vezérőrnagy parancsnoki kinevezéséről, a karhatalmi szolgálat ellátására hozott intézkedésekről, valamint a Zrínyi és Petőfi Akadémia összevonásáról. Új adalékokat is megismerhetünk a harcok során életüket veszített tisztekről és a szigorú megtorlásokról, nem egy jelentős katonai vezető sorsának szomorú alakulásáról, a januártól ápriliséig terjedő időszakban teljesített karhatalmi

szolgálatról, a tiszti felülvizsgálat következményeiről és az oktatás menetéről, az akadémia új parancsnokságának és fakultásainak felállításáról, terveiről és erőfeszítéseiről az oktatás újraindítására

Az ötödik fejezet az akadémia 1957 április–november közötti „csonka” kiképzési évének eseményeit tárgyalja. Számos HM-parancs és irat felidézésével mutatja be, hogy a tisztek közül kiket osztottak be az összefegyvernemi, a páncélos, a tüzér, a légvédelmi tüzér, a repülő, a híradó, a műszaki, a hadtáp és a társadalomtudományi tagozat II. és III. évfolyamára. Az akadémiai oktatás és képzés 1957. április 8-án kezdődött és októberben fejeződött be, az adatok, a felvázolt akadémiai életképek azt bizonyították, hogy az elért egyéni és akadémiai eredmények mellett a „csonka” időszak alatt nagyon sok anyagi, fegyelmi, oktatási, tanulmányi, pénzügyi, lakás- és egyéb problémával, gonddal kellett megbirkózniuk a parancsnokoknak, az oktatóknak és a hallgatóknak. Érdekes képet kapunk arról is, hogy az 1957. február 20-án akadémia-parancsnoknak kinevezett Csémi Károly ezredes, valamint törzse és tanszékei milyen elképzeléseket alakítottak ki a szovjet, csehszlovák és más szocialista országok akadémiai tapasztalatai alapján, és milyen hazai tanulságokat vettek figyelembe a hadsereg igényeit jobban kielégítő akadémiai szervezet és képzés korszerűsítésére.

„A kibontakozás nehéz kezdete: az 1957/58. kiképzési év” címet viselő terjedelmes, hatodik fejezetben a szerző részletes vizsgálat alá veszi, hogy az 1957. november 1-jén létrehozott új szervezet milyen hatással volt az akadémia helyzetére és az oktatásra. Részletes képet kapunk az akadémia parancsnokának, helyetteseinek feladatköréről, a tanintézet rendszeresített (1598 fő) és meglévő (1532 fő) állományáról, valamint megoszlásáról, a tisztek – a törzs, a tanárok és a hallgatók – szociális helyzetéről (származás, iskolai végzettség, párttagság, katonai végzettség, családi állapot, szolgálati idő, életkor). Megismerhetjük az akadémiai kiképzés tervezését, a 18 tanszék működését, a tanulmányi munkát Értékes adatsorok mutatják be a nappali és levelező képzésre jelentkezett több száz tiszttelvételi vizsgáinak eredményeit és tapasztalatait, a kibontakozó tudományos tevékenység helyzetét, feladatait és fejlődését. A szerző nem hallgatja el az akadémiai képzés során je-

lentkezett problémákat és gondokat, amiket több korabeli forrás (jelentés, parancs stb.) rögzített, valamint vázolja a megoldásukra javasolt intézkedéseket, az elért eredményeket és a kudarcokat is. E fejezetben olvashatunk arról az 1958. február 12-i konzultációról, melyen Révész Géza honvédelmi miniszter az előzetesen hozzá eljuttatott nemzetközi, belpolitikai, katonai, akadémiai, kiképzési, tanulmányi témákat érintő kérdésekre adott „színes” választ az akadémia dísztermében („Szükségesnek tartja-e a kormány a hadsereg számszerű fejlesztését? A Varsói Szerződés milyen kötelezettségeket jelent ezen a téren?” – „A szovjet hadsereg létszámának csökkenése folytán hazánkból is kivontak bizonyos létszámú erőt. Ezt a nemzetközi és belpolitikai helyzetünk alakulása teszi lehetővé, vagy a Magyar Néphadsereg erősítésével fogjuk ellensúlyozni?” – „Az Akadémián bentlakó tisztek kimenője miért csak 23.00-ig van engedélyezve?”) Egyet kell értenünk a szerzővel: „1958 elején a tisztek már tudtak és mertek kérdezni a honvédelmi minisztertől,” a felvetett kérdések érzékeltették a problémák rendkívül nagy számát és feszítő jellegét. A lezajlott konzultációról készült feljegyzésből azonban az is kitűnt, hogy bár HM vezetése megpróbálkozott bizonyos demokratikus formák bevezetésével, de azokat nem tudta jól kezelni, s a továbbiakban le is mondott az ilyen jellegű rendezvények megtartásáról. E fejezet befejező oldalain ismét sok ismert és ismeretlen tiszti akadémiai szerepléséről, vizsgáiról és szinte máig nyúló katonai karrierjéről kapunk néhány szavas találó pályaképet.

Szabó Miklós munkája két utolsó, VII. és VIII. fejezetében mutatja be az akadémia 1958/59. és 1959/60. kiképzési évének történéseit. Az akadémia életének mindennapjairól, a felsőfokú katonai képzés fejlődésének jellemzőiről, a szerző szavaival „az oktatás örök körforgásáról” olvashatunk e fejezetekben, és szinte freskóként tárul az érdeklődő szeme elé e jelentős évek története.

A szerző diszciplínánk hazai fejlődésének jelentős tudománytörténeti állomását vázolja fel, amikor dokumentumok feltárásával mutatja be, hogy Csémi Károly akadémia-parancsnok 1959. április 14-én jelentést terjesztett fel a vezérkari főnöknek „A tudományos képzés és tudományos fokozatok elnyerése rendszerének bevezetése a hadtudomány terén” tárgy körben. Jelentésében kiemelte, hogy

a Magyar Tudományos Akadémián 1950 óta folyik tudósképzés a különböző tudományágakban, és immár a hadseregben és az akadémián is kialakultak a feltételek a tudományos képzés megindításához. „Tolnai Gábor elvtárs, a Tudományos Minősítő Bizottság (TMB) főtükára a f. évi március 11-én folytatott megbeszélésen egyetértett abban a kérdésben, hogy a hadtudomány terén is célszerű a tudományos képzés bevezetése.” Javaslatainak lényege, hogy az MH érdekeinek és szükségleteinek figyelembe vételével, a TMB-vel egyetértésben indítsák meg képzést, amely a minisztérium hatáskörébe tartozna, és a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián folyna. Számos intézkedés született annak érdekében, áll a jelentésben, hogy javuljon a tudományos munka és a „rövidesen meginduló aspiránsképzéssel kapcsolatban mind a tudományos kutatóosztály, mind a tanszékek tegyék meg a szükséges előkészületeket.”

Az akadémia életében és működésében nem kis esemény volt, hogy az Elnöki Tanács 1959. évi 106. számú határozatával elrendelte az egyéves főtiszt tanfolyam felállítását 1960. szeptember 1-jével. Ez a képzési forma azokra a tisztekre vonatkozott, akiknek a beosztása megengedte a főtiszt előléptetést, de nem követelte meg az akadémia elvégzését. Sok, rendfokozatát már rég kihordott százados számára vált lehetővé, hogy a tanfolyam elvégzése után őrnaggyá léphessen elő. Érdekes adatokat tudunk meg a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia fennállása 10. évfordulójának „szerény, de jelenőségének megfelelő” megünneplése előkészületeiről és az ünnepség lefolyásáról, Czinege Lajos altábornagy, honvédelmi miniszter szerepléséről. Villanásnyi pályaképeket kapunk a diplomát nyert tisztek életének alakulásáról is. A szerző a nyolcadik fejezet végén azt a következtetést vonja le, hogy a katonai akadémia rövid történetének legkiegyensúlyozottabb tanéve az 1959/60-as kiképzési év volt, növekedett az oktatás színvonala és megalapozódott az elkövetkezendő évek minőségi fejlődése.

Szabó Miklós az utolsóban a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története rövid, de fontos időszakának jelentőségét hangsúlyozza, majd a három parancsnok, Mátékovics Endre vezérőrnagy, Márton András ezredes és Csémi Károly alezredes, majd ezredes arcképét vázolja fel markáns mondatokkal. Műve utolsó, összetett mondatában leszögezi: „Ez-

zel a könyvvel az ő áldozatos erőfeszítéseik és az ezeket támogató akadémiai oktatók, törzsbeliek akadémiaépítő tevékenysége, a felsőszintű katonai képzést támogató előljárók emléke előtt kívántam tisztelni.”

A kutatás már sok mindent feltárt abból a hosszú és rögzös, válságokkal és kihagyásokkal terhes történelmi útból, amelyet az elmúlt évszázadokban a nemzeti katonai akadémiától a nemzetvédelmi egyetemig megtettünk. Ám a tudomány művelőinek még sok tennivalójuk, hogy további kutatásaikkal még részletesebben feltárják, feldolgozzák és bemutassák a történeteket a gondolat meghirdetésétől a megvalósításig; a különböző katonai felsőoktatási koncepcióktól, a látszólag létező katonai felsőoktatási intézménytől a valóban élő, működő, a kutatás és tanítás egységét hordozó,

a tudomány és oktatás egységét megvalósító, korszerű felsőfokú hadiiskola létrejöttéig.

Reméljük, hisz a szerző e munkájából és nyilatkozataiból is kiderül, hogy folytatja kutatásait és feldolgozásait annak érdekében, hogy feltárja, feldolgozza a magyar katonai felsőoktatás történetének 1947 és 2007 közötti időszakát. Vagyis, ha nem is vallja be, de el kívánja készíteni egy hosszabb, két korszak több periódusból álló történelmi fejlődési folyamatának összefoglalását, nem egyszerű, de szükségszerű szintézisét. Ismerve Szabó Miklós kutatói képességeit, e reménybeli szintézis, mint ismertetett műve is, új értékekkel fogja gazdagítani a hazai felsőoktatás történetét, és a magyar pedagógia tudomány fejlődés-történetét is.

Ács Tibor

„A HADI TÖRTÉNET KÚTFEJE MINDEN HADTUDOMÁNYNAK”

Tanulmányok Ács Tibor tiszteletére. Szerk. Szabó János

(Hadtörténelmi Intézet és Múzeum – Polgart, Budapest, 2007. 411 o.)

Régi, szép hagyomány, hogy tanítványok, pályatársak, kollégák emlékkötetbe szerkesztett írásaikkal tisztelik meg kerek születésnapja alkalmából az arra érdemesített. Mindennek persze legalább két feltétele van. Meg kell érni ezt a szép kort – Ács Tibor hál’ Istennek jó egészségben, fizikai kondícióban és a tőle megszokott szellemi frissességgel megáldva él közöttünk. A másik feltételről, a szakmabeli érdemeikről, Szabó János professzor, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem rektora értekezik a Hadtörténelmi Intézet és Múzeumnak a Polgart Könyvkiadóval közösen jegyzett, megjelenésére is színvonalas kiadvány előszavában. Ács Tibor ezredest nem kell bemutatni a folyóirat olvasóinak, hiszen a Hadtörténelmi Közlemények főszerkesztői beosztásából vonult nyugállományba. Mindmáig aktív szakmai tevékenységet fejt ki: sora jelennek meg monográfiái, tanulmányai, elnöke a Magyar Tudományos Akadémia Hadtudományi Bizottságának.

A közel egyharmad évszázadra visszanyúló személyes ismeretség ürügyén engedtessek meg nekem, hogy egy személyes élménnyel árnyaljam a tudós férfiurol a rektor, egy-

ben a kötet szerkesztője által rajzolt képet. A történész is ember, alkalmasint szülő, sőt jó néhányunknak unokák istápolásának gondja is osztályrészül jutott. Gyakran találkozhattunk olyan esettel, amikor a gyermek hirtelen lázas beteg lett és a nagyobb bajt megelőzendő felhevült kicsi testét csak hideg vizes törülközőbe csavarva tudtuk lehűteni. Nyilván ismerős a „priznic”, mint módszer és mint kifejezés. De hányan tudják az olvasók közül, hogy ki volt Vinzent Priessnitz és mi köze van a magyar hadtudomány történetéhez? Számomra az összefüggést Ács Tibor Bolyai Jánosról írt nagyszerű monográfiája világította meg. A XIX. század első felében élt egyszerű földműves Priessnitz felfigyelt a hideg víz gyógyító hatására és 1826-ban Gräfenbergben gyógyintézetet alapított. A hadmérnöki végzettségű nagy magyar matematikus nem csak alkalmazta a maga korában rendkívül népszerű vízkúrát, de élénk levelezést is folytatott kidolgozójával, ezzel a mai értelemben természetgyógyásznak titulálható emberrel. Erre a látszólag jelentéktelen kultúrtörténelmi adatra Ács Tibor is rábukkant kutatásai során és nem kerülte el figyelmét, hiszen az ilyen apróságok te-